

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1994 m. birželio mėn. 18 d. / June 18, 1994

Nr. 118(24)

D R A U G A S

KERTINĖ PARAŠTĘ

Justino Marcinkevičiaus
„Mindaugas“ Lietuvos valdovų
rūmuose Vilniuje

Lietuvos didysis kunigaikštis Mindaugas karaliumi tapo Vilniuje. Tai buvo pirmasis Lietuvos karalius ir pirmasis krikšto proga Vilniuje pastatyta katedra. Šalia stotevio keli kiti mūriniai statiniai, kuriuos supo gyninė sieną. Cia greičiausiai gyveno ir pats karalius. Tačiau Mindaugas karaliavo neilgai. Po jo mirties atgaivinamas pagonybė, katedras vetejo ipučiamas amžinuoji ugnis.

Praėjo daugiau nei 120 metų. Amžinuoji ugnis vėl užgesinama. Lietuva krikštijama antra kartą. Ant tų pačių pamatų atstatoma katedra. Nedidėlė. Tokio pat dydžio, kaip ir mindauginė.

Sustiprėjus Lietuvos valstybei ir sutvirkėjus krikščionybei, Vytautas Didysis statydina naują katedrą. Didelė, puošnė, gotikos stiliumis. Tarp katedros ir Gedimino kalno išspraudžiamai ir puošnūs to paties stiliaus valdovo rūmai. Tai stiprios galinos valstybės — Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės — politinis ir administracinis centras, kuris netrukus tampa ir kultūros židiniu.

Dar po šimtmečio rūmai, kartu su katedra, perstatomai renesanso stiliumi. Didysis Kunigaikštis Žygimantas Augustas juose įkurdina vieną didžiausių Europos bibliotekų, paveikslų galeriją, puošnų ginklų rinkinį. Septynlikolt amžiaus pradžioje rūmuose pradeda veikti ir pirmasis Lietuvos teatras. Lietuvos valdovų rezidencija šie rūmai išbuvo iki 17-ojo amžiaus vidurio. Karo su Maskva metu jie gerokai apniodoti, ir valdovas gyventi nebeto.

Žlugus Lenkijos ir Lietuvos valstybei, Vilnius atiteko Rusijos imperijai. Apleisti valdovų rūmai buvo nugriauti, plynas išparduotas, vieta suligytina su žeme ir užsodinta medžiais.

Prasidėjus dabartiniams tautiniams atgimimui, sudaryta tyrimų grupė, kuriai pavesta rūmu liekanas ištirti, sukaupti medžiaga jiems atstatyti. Tyrimu metu surasta ne tik vyrų autentišku valdovo rūmu liekanų. Se-

Vytautas Urbanavičius

niasios iš jų datuotas karaliaus Mindaugo valdymo laikotarpiu.

Apie Lietuvos valdovus sovietmečiu Lietuvoje kalbėta mažai ir dažniausiai iškreiptai. Tod Justino Marcinkevičiaus drama „Mindaugas“ tapo savotišku atgimimo šaukliu.

Ir štai parodokas. Tautinio atgimimo pradžioje teatrai éme tušteti, trupės byrėti. Jų vietoj kurius naujos. Vieną subûrė Jaunimo teatro režisierė Irena Bucienė. Subûrė specialiai „Mindaugui“. Kai iškilo klausimas, kur „Mindauga“ statyti, prisiminta Lietuvos valdovų rūmų tyrimo vieta. Mat atkastos visų trijų laikotarių rūmų liekanos uždengtos lenktakais stogais, po kuriais susidare savotiška puiki akustika. Šia keistaisių pasibėgimais pastebėtie prieš porą metų, noras jo priežastis kol kas nežiūsinta. Ši fenomeną pažiudijo visi čia pernai koncertave atlikėjai. Ir ventiniai, ir sestimšaliai. O buvo jų iš daugelio Eupros šalių. Ir dainininkų, ir muzikantų, ir šokėjų, ir poetų. 1993 metų sezono uždarė smuklininko Raimundo Katilius ir poeto Justino Marcinkevičiaus atkūrybos vakaras mokytojams.

Ir stai dabar „Mindaugas“. Valdovas vaikikios ne teatro scenoje, o autentiškoje aplinkoje, kurioje vaikščiojo ir tikras valdovas. Jau pirmosios repeticijos parodė, kad lenginys turėtų būti tikrai išpudingas. Ši jaudinančių veikalą, unikalią sceną, puikią akustiką papildys ir neiprastas vienam spektakliui aktorių bûry. Tai Lietuvos teatro žiedas, pirmo ryškumo anuometinio kino žvaigždės — Egilė Gabrėnaitė, Regimantas Adomaitis, Donatas Banionis, Juozas Budraitis, Laimonas Norėika, Antanas Šurka ...

Dar nepradėti atstatyti Vilniaus Žemutinės pilies valdovų rūmai vėl tampa kultūros židiniu. Cia vėl veikia teatras, skamba muzika. „Mindaugo“ premjera įvyks karaliaus Mindaugo karūnacijos diena — liepos 6, 16 val. Žiūrovus į spektaklį žengia virš autentišku valdovo rūmu liekanų. Se-

ALFONSAS EIDINTAS

(Tėsinys iš
praėjusio šeštadienio)

3. Iš lagerio į kalėjimą
(1942-1954)

Aleksandro Stulginskio dienos lageryje sinko vėlėlio žingsniu. Vokietijai pralaimint karą, 1944 metų vasarą karo veiksmių rytuose persikelė į Lietuvą. Čia sovietai skubiai atstatinėjė savo tvarką, atgabeno administraciją, Lietuvą vėl tapo Lietuvos SSR.

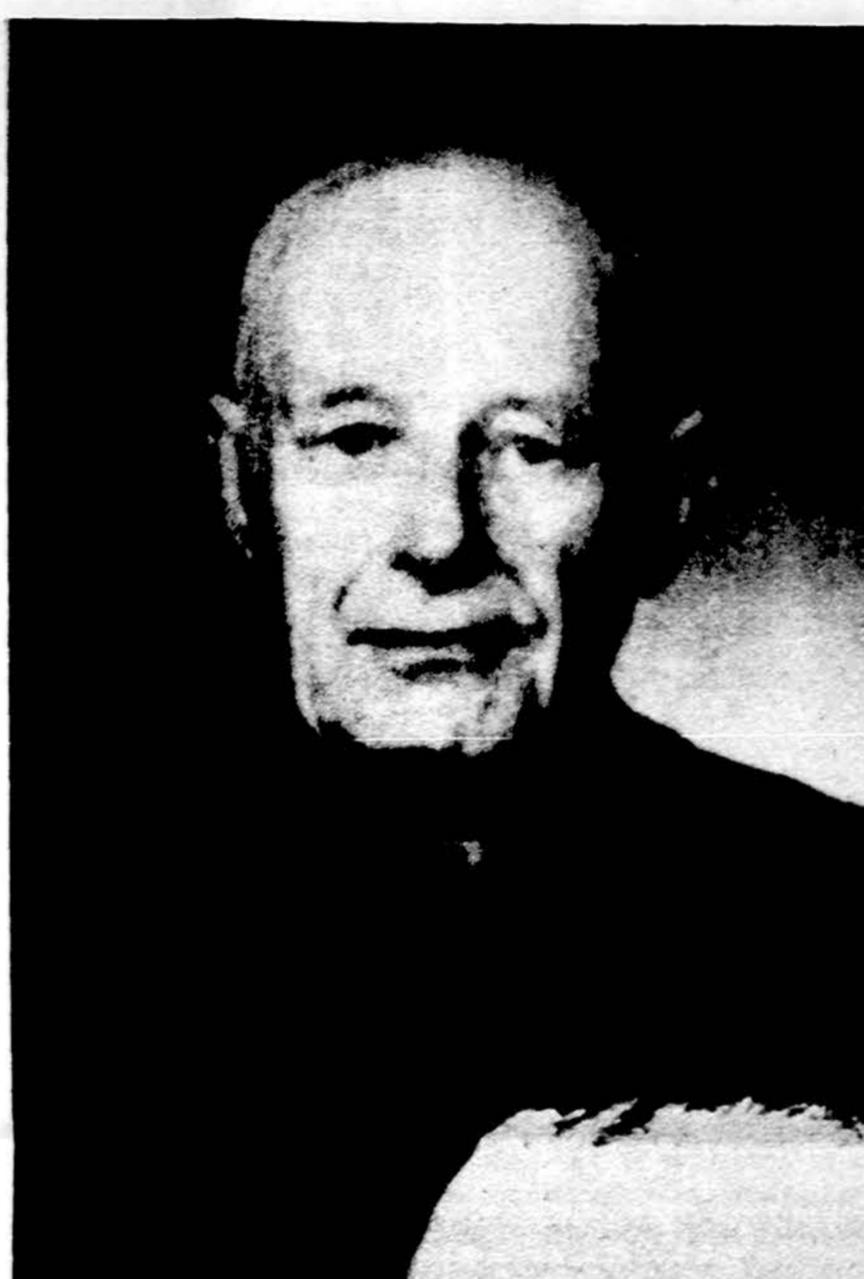
Ši kartą sovietų karinėmis ir civilinėmis žinyboms, represiniams organams aktyviai priešinosi Lietuvos gyventojai. Ginkluoti lietuvių partizanai būrai pradėjo kovą prieš svetimą administraciją ir vietinius sovietų aktyvistus. Sovietų represijos, vyrų gaudynės į armiją, didžiojo partizanų skaičiau. 1945-1946 metais daugelyje Lietuvos vietuose išvadavavo tik dieną, naktį šeimininkaudavo partizanai.

Siekdamis palaužti aktyvų pasipriešinimą ir išbauginti gyventojus, 1945 metais sovietai vėl pradėjo tremti žmones į Sibirą. Vien tik sovietų represinių organų duomenimis, kurie paskelbti Lietuvos, iki 1952 metų išvadė apie 130,000 gyventojų, daug žmonių kalinta, nužudyta, nuteista OSSO nutarimais.

Lietuviai skaičiuoja Sibire augo. Pilni žmonių traukiniai slinko į rytu lagerius į trėmimo vietas, pakelėse palikdami mirusius nugalę ar bedo. Daug kalinių ir tremtinių mirė išsilaipinus Sibire. 1948-1949 metų pažymoje apie ištremtusius ir „specperkeltuosius“ nurodoma, jog tai metais buvo „specapgvendinti“ 49,331 lietuvių¹. Manoma, kad iš jų 4,517 mirė. Tiesių tiketina, jog dalis šių tremtinių pagėbė išnutrėmimo vietu. Tai liudija 1949 m. lapkričio 15 d. SSRS Vidaus reikalų ministerijos specapgvendinimo skyriaus viršininko pulk. Šianno pažyma, kur nurodyta, kad iš 48,150 lietuvių tremtinių 1,809 pagėbė. Iki spalio 1 d. dar buvo ieškomi 682 kalinių.

Vykstant gyventojų trėmimus, Lietuva tūlėjo. 1963 metų sausio mėnesį SSRS Vidaus reikalų ministerijos duomenimis pagal tau type „specapgvendinti“ lietuvių (vyresni nei 17 metų) užėmė šeštą vietą. Pirmavo vokiečiai — 788,000 žmonių, toliau eję četėnai — 183,000 žmonių, ukrainiečiai — 163,000 žmonių, totoriai — 111,000 žmonių, lietuvių — 75,000 žmonių. Po lietuvių buvo rusai — 56,000 žmonių. Iš viso toturūties tremtinių tada buita 1.82 mil. žmonių².

Tuo metu pasaulyje buvo dažiamasi pergale prieš nacių ir

Aleksandro Stulginskio nuotrauka iš jo Sibiro poso

niekas nesuko galvos dėl beveik dviejų milijonų Sibiro vergų likimo.

Aleksandro Stulginskio byla susidomi SSRS Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojas L. Berija. 1946 m. balandžio 25 d. jam pažymė apie „busvusį Lietuvos buržuazinės respublikos prezidentą“ itinė Valstybės saugumo ministras V. Merkulovas ir vienas reikalų ministras S. Kruglovas³. Paaikiinamajame tekste

„Pirmasis Stulginskis laišku susidomi SSRS Ministrų Tarybos sekretoriuose viršininkas Kuznecovas praše Kansko miesto saugumo organus paspartinti Aleksandro Stulginskio bylos

arėstuotas ir evakuotas į Krasnojarsko NKVD pataiso darbu lageri. Lageryje kartu su kitais 17 veikėju buvo papildomai patrauktas baudžiamojon atskomybėn, nes „platinuo gandus, kad atgims „neprilausoma“ (taip pažymoje — A.E.) Lietuvos vals-

tybė⁴.

Stulginskis neprisaipžino, bet nepaneigė antisovietiškų

pasisakymų, — rašoma ministru

pažymoje.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla yra OSS'e

prie Valstybės saugumos

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Valstybės saugumo

ministerijos

atvejų.

Pažymoje taip pat rašoma,

kad Stulginskio byla

SSR Val

Aleksandras Stulginskis Sibire

(Atkelta iš 1 psl.)

Kraslago lageriu viršininko vaduotojas papulkiniukas Ržavinas 1951 m. sausio 5 d. rašė antrajai Gulago valdybai, kad Aleksandras Stulginskis nuo 1941 m. liepos 7 d. kalinamas, yra OSSO iškaitoje, bet iki šiol nenuteistas. 1944-1950 metais jo klausimas centriniams organams buvo pateiktas devynis kartus. Dėl Stulginskio bylos uždelisimo, – rašė Ržavinas, – mes patenkame į labai sunkią padėtį, nes i jo daugkartinius pareiškimus mes nieko konkretaus negalime atsakyti.

1950 m. gruodžio 18 d. Stulginskis savo pareiškime rašė: „Jau greitai bus 10 metų, kai aš esu kalinamas, nenuteistas nei teismo, nei OSSO“. Ržavinas prašė Gulago vadus skubiau peržiūrėti Stulginskio byla¹⁴.

Tik birželio 20 dieną OSSO sekretorius Borovoj rašte pažymoje prokuratūrai pranešė, jog Aleksandro Stulginskio reikalui buvo reportuota SSRS valstybės saugumo ministrui V. Abakumovi. Deja, pažymos pabaigoje Stulginskui parašyti nemalonūs žodžiai: „Nutarimas nepriimtas“¹⁵.

1951 m. birželio 22 d. Stulginskis įteikė OSS'ui prie SSRS Valstybės saugumo ministerijos pareiškimą, kuriame jau paties OSSO prašo peržiūrėti byla¹⁶.

Laiškuose žmonai daug nevilieties. Jam atrodo, kad reikia lauki 1951 metų birželio mėnesio. 1951 m. sausis 15 d. jis rašo Stulginskieniui: „Bendrai imant, aš norčiau išeiti į laisvę, nors nemanau, kad laisveje būtu lengviau gyventi, ypatengai pirmais metais. Ar bus man leista pas Tave vykti, tai dar klausimas [One] Stulginskienė tebebuvo tremtyje Komijos ATSR – A.E.] Na ką spėlioti, kaip ateis laikas, pamatyse. Gal kad ir senatvėje būdama nežiūsiu, gal Dievulis neapleis“¹⁷.

Vasarį mėnesį jis pasidomėjo, kur dėl jo išlaisvinimo rašė žmona: „Aš Tau jau rašiau, kad gruodžio mėnesį kreipiausi į [Kraslago – A.E.] valdybą Krasnojars. Iš ten gavau atsakymą, jog valdyba mano reikalui užklaušė Vyriausiajį stovyklų valdybą Maskvoje, bet iš ten nieko nesulaikydamas, šiandien (vasario 26) parašiau antrą pareiškimą Valdybai. Rašinėti man ne taip jau lengva dėl to, kad mano pareiškimai privalo eiti per istaugą įstaigas, taigi galu gale nežinia, ar to įstaigos pasiuntėja mano pareiškimus sulig adresu. Turiai kai kurių sumetimų, kad mano pareiškimai nepasiekia ką reikia“¹⁸. Dar rašė, jog ruošiasi kreiptis į Justą Paleckį, prasys padėti 67 metus turinčiam žmonui, tačiau perspėja, kad „...sveikindama su švente Tu pareiškei labai toli einančiu vilčiu – ačiū, ačiū, bet aš, prisipažinu, gyvenu labai silpnėmis vilčiu“¹⁹.

1951 metų nuotaikos minorinės. Atsakymo vis nėra: „Lūdina tik viena, jog draugu ratelis kaskart retejo, retejo, kol pagalios beveik visi dingi [lageryje] mirė Dundulis, Aukštutolis, Stanisauskis, Tamošaitis ir kiti – A.E.] O nauju draugu kur Tu berasi, vis ne tie žmonės, tokiu būdu ir pastileiki vienas kaip pirstas tarp dangaus ir žemės, o tai ir slegia... Man labai liūdina, kad aš Tau nieko džiaugus negaliu parašyti“²⁰. Šiaip lagerinių gyvenimui ypatengai nesiskundia, nes „...kūnu nesu sunenkaus, sveriu virš 70 kg, o ko reikia? Kas kita buvo sakyklim 7-8 metų atgal, tuomet kaboj nutiže, kai kuriuo kūno dalyse it sturmaisiai sūri išėmus, odos terbutės, dabar ju pas mane nera“²¹.

Tame pat laiške prisipažįsta žmonai esas iš prigimties pemišmas. „Mano padetis nepavydintina. Mane ypatengai kankina mano padeties neaiškumas.

Lietuvos prezidentas Aleksandras Stulginskis su dukrele Aldona prezidentūros balkone Kaune.

Lautki 14.VI., o jei nieko nesulauksi, kas tuomet?²²

Stulginskis laukė 1951 m. birželio 14 d. Tai jo arešto diena. Sulaukė. Apie savijaujant ir dviuos būkė palaikė žmonai: „1951.VI.14. Brangioji Onute, šiandien sukaktuviai [ištremimo – A.E.] diena. Pasiržau Tau parašyti, nors iš Taves jau seno kai begavau laišką [...] Kaip pati matai, sukaktuvės īvyko, o aš vis tebesėdžiu senoje vietijoje ir jokiui daugiau žinių neturėju, kaip dar man ilgai teks čionai tūnoti. Šiandien parašau mūsų stovyklas Valdybos viršininkui skundą, o šiominis dinemis renegiuos rašyti Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumi, Ministru Pirmininkui ir Generaliniams prokurorui, tai tu manau baigtis visus savo žygius. Ką gi daugiau padaryti, galvo sienos nepramuši, jei ir labai smarkiai daudžytumei. Idomu kas iš Tavo žygį išejo, ar gavai nors iš kur atsakymą? [...]“

„Mano sveikata, ačiū Dievui, pakenčiamai, vidutiniška. Tik úpas, pati gali suprasti, nelabai jau pakiles. Atsakymo jokio tikro iš esmės nesulaukiai, padetis darosi neaiški, daugiai liūdnia, nes jau labai ikyrėjau laukti ir laukti. O cia beveik nėra tos dienos, kad kas nors nesiluošuotu, o kartaas net po kelių išeina pro vartus, net iš tokie, kurie buvo 1941 m. 14.VI.

suimišti. Tai visa slegiamai veikia“.

„Aš vėl gaunu tokio išpūdžio, jog mano byla bus pasimetus, nes karta kalbantis su Virš., kuris liuosavimo į susirašinėjimo reikalus tvaro, teko nugirsti lyg iš netyčių netiketai išsprūdusi sakini, girdi, aš buvau Krasnojarske, tenai mano, jog jokios mano bylos nėra. Kai as sugretinu ši posakį su kitu vieno prokuroro išsitarimui, pareikštū pries kelis metus: „Koks gi prokuroras imsis Tamstā paleisti laisvę, o jei Tamstas byla bus susiras?“ Susidaro išpūdis, kad byla pamesta. O ta pranešimą, kurį gavau iš Valdybos II skyrius, kad mano byla buvo pasiusta, „Ypatingam pasitarimui“ (Osob. sov.), tai galėjo parašyti ir mano nuraminimui ir galima taip suprasti, jog pasiuntė byla mano reikalui. Žodžiu, nieko neaiškius, o man tenka sedeti be galio, be krašto“²³.

Visa laimė, jog Stulginskis jau ištengė pergyventi nelaisive, jautė, kad galima išgyventi. 1952 m. lageriuose jau ne taip aštriai buvo jauciama duonos trūkumas; uždaruoše izoliatoriuse duonos dienos norma išauga iki 500-600 g. Kaliniams, dirbusiems fiziniu darbu, pradėta duoti per dieną 1-1.2 kg duonos ir premijinė patiekala, tačiau, neįvykdžius Laimingieji mirė!

1952 m. vasario 27 d. OSSO prireikė Valstybės saugumo ministerijos nagrinėjimo byla Nr. 2564, kur kaltinamas Stulginskis ir jo draugai.

Stalinine Temidė triumfavo.

OSSO nutarė – „Stulginskis Aleksandras Domininko sunū už aktyvią kovą prieš darbininkų klase ir revoliucioninį judėjimą.

normos, maisto uavinim sumažindavo.

Lageriu parduotuvėse atsirado sausainių, cukraus, cigarečių ir net rūbų. Kai kur lageriuose pradėtos organizuoti vadinosios „liaudies virtuvės“. Ten gaminatas ir pardavinėtas karštasis valgis. Labai sumažėjo nusilpisių iš bado. Jeigu tokiu pasitaikydavo, tai siūsdavo i ypatingas nusilpisių komandas arba i invalidų lagerio punktus. Kaliniai pradėjo daugiau uždirbtis²⁴.

Tačiau jie niekaip negalejo uždirbtis laisves (to meto SSRS supratimu).

Būta ir džiugi minučių. 1949 m. sausio 6 d. Stulginskui duktė gavo motinos laišką. Duktė per Raudonąjį Kryžių teiravosi tėvų adreso. Pagaliau motinai buvo leista atsakyti iš Sibiro. Laimingi tėvai sužinojo, kad duktė gyva, ištekejusi ir gyvena JAV. Jie jau seneliai! (Aleksandras Stulginskis pirmą laišką dukrai parašyti 1955 m. rugėjo 22 d., kai abiem tévams bus leista karstu gyventi.)

Praėjus arešto „jubiliejui“ – dešimtmiečiui, Aleksandras Stulginskis, neturėdamas ką prarasit, vėl rašė skundus („Juk sakoma, kad skėstantis ir už siaudelio kabinasi, panasiav man atrodė ir tas mūsų rašinėjimas. Bet nieko nedapardys, ką galime, ta darome. Ačiū, kad ir mano daliai pasodinėti bulvių, bet mažai vilčių, kad man lemta bus padėti jas valgyti“)²⁵. 1951 m. liepos 18 d. jis parašė skunda SSRS valstybės saugumo ministriui, kur skundžiasi, kad jau daug metų kalinamas, bet nenuteistas. Jis jau daug kartų rašęs valdziai, bet atsakymo negavęs²⁶.

Negavęs atsakymo, Stulginskis lapkričio 11 diena parašė skundus SSRS Valstybės saugumo ministriui ir vidaus reikalų ministriui.

Taigi Stulginskio – 67 metų kalinio likimas buvo nulemtas.

1952 metais 25 metams buvo nuteisti ne tik Stulginskis, Lietuvos ministrų, bet ir Latvijos ir Estijos valstybės vyrai, Visus pagal RTFSR baudžiamojo kodeksą 58-4 straipsni, kurį ištrauktuose iSSRS Ministrų tarybos sarašo²⁷.

Ta pati bausmė – 25 metų, pa-skirta Stasiiui Šilingui, Juozui Tonkūnui, Jonui Pranculiui, Petru Ašmontui, Pranui Vizgirdui ir Antanui Pošiūnui.

Taigi Stulginskio – 67 metų kalinio likimas buvo buvo nulemtas.

1952 metais 25 metams buvo nuteisti ne tik Stulginskis, Lietuvos ministrų, bet ir Latvijos ir Estijos valstybės vyrai, Visus pagal RTFSR baudžiamojo kodeksą 58-4 straipsni, kurį ištrauktuose iSSRS Ministrų tarybos sarašo²⁷.

Reinio kūnas buvo išverstas į bendrą kaliniams duobę ir užkas-tas²⁸. Dar vieno artimo žmogaus, žymaus Lietuvos krikščionio demokrato, Stulginskis daugiau nenužadėjo.

Stalino mirtis (1953), Berijos „demaskavimas“, Vakarų demokratų spaudimas palaipsniu iškėlė padėti. 1954 m. gegužės 7 d. SSRS Valstybės saugumo komite-to pirmininkas, generolas pulkininkas J. Serovas paliepi-rūpintis Stulginskio, Tonkūnui, Pranculiui ir kitu išlaisvinimui.

Ta pati bausmė – 25 metų, pa-skirta Stasiiui Šilingui, Juozui Tonkūnui, Jonui Pranculiui, Petru Ašmontui, Pranui Vizgirdui ir Antanui Pošiūnui.

Taigi Stulginskio – 67 metų kalinio likimas buvo buvo nulemtas.

1952 metais 25 metams buvo nuteisti ne tik Stulginskis, Lietuvos ministrų, bet ir Latvijos ir Estijos valstybės vyrai, Visus pagal RTFSR baudžiamojo kodeksą 58-4 straipsni, kurį ištrauktuose iSSRS Ministrų tarybos sarašo²⁷.

1952 m. birželio 21 d. Vidaus reikalų ministerija savo pranešime Vladimiro srities kalėjimo Nr. 2 viršininkui papulkiniui Begünui nurodė, jog pagal SSRS Aukščiausiosios tarybos karinės kolegijos 1954 m. birželio 2 d. nutarimą būtina išlaisvinti Stulginskį, Tonkūnį ir Šilingą.

Isaktyta juos paleisti, jie gali vykti kur panorės, tačiau jiems paraliuota, jautėsi labai blogai.

Duktė Aldona ir draugai, gyvenantys JAV, rūpinosi Stulginskio, Tonkūnais, siuntė vaistą, maisto ir.

Isaktyta juos paleisti, jie gali vykti kur panorės, tačiau jiems paraliuota, jautėsi labai blogai.

Duktė Aldona ir draugai, gyvenantys JAV, rūpinosi Stulginskio, Tonkūnais, siuntė vaistą, maisto ir.

Isaktyta juos paleisti, jie gali vykti kur panorės, tačiau jiems paraliuota, jautėsi labai blogai.

Duktė Aldona ir draugai, gyvenantys JAV, rūpinosi Stulginskio, Tonkūnais, siuntė vaistą, maisto ir.

Isaktyta juos paleisti, jie gali vykti kur panorės, tačiau jiems paraliuota, jautėsi labai blogai.

Duktė Aldona ir draugai, gyvenantys JAV, rūpinosi Stulginskio, Tonkūnais, siuntė vaistą, maisto ir.

Isaktyta juos paleisti, jie gali vykti kur panorės, tačiau jiems paraliuota, jautėsi labai blogai.

Duktė Aldona ir draugai, gyvenantys JAV, rūpinosi Stulginskio, Tonkūnais, siuntė vaistą, maisto ir.

Isaktyta juos paleisti, jie gali vykti kur panorės, tačiau jiems paraliuota, jautėsi labai blogai.

Duktė Aldona ir draugai, gyvenantys JAV, rūpinosi Stulginskio, Tonkūnais, siuntė vaistą, maisto ir.

Isaktyta juos paleisti, jie gali vykti kur panorės, tačiau jiems paraliuota, jautėsi labai blogai.

Duktė Aldona ir draugai, gyvenantys JAV, rūpinosi Stulginskio, Tonkūnais, siuntė vaistą, maisto ir.

Isaktyta juos paleisti, jie gali vykti kur panorės, tačiau jiems paraliuota, jautėsi labai blogai.

Duktė Aldona ir draugai, gyvenantys JAV, rūpinosi Stulginskio, Tonkūnais, siuntė vaistą, maisto ir.

Isaktyta juos paleisti, jie gali vykti kur panorės, tačiau jiems paraliuota, jautėsi labai blogai.

Duktė Aldona ir draugai, gyvenantys JAV, rūpinosi Stulginskio, Tonkūnais, siuntė vaistą, maisto ir.

Isaktyta juos paleisti, jie gali vykti kur panorės, tačiau jiems paraliuota, jautėsi labai blogai.

Duktė Aldona ir draugai, gyvenantys JAV, rūpinosi Stulginskio, Tonkūnais, siuntė vaistą, maisto ir.

Isaktyta juos paleisti, jie gali vykti kur panorės, tačiau jiems paraliuota, jautėsi labai blogai.

Duktė Aldona ir draugai, gyvenantys JAV, rūpinosi Stulginskio, Tonkūnais, siuntė vaistą, maisto ir.

Isaktyta juos paleisti, jie gali vykti kur panorės, tačiau jiems paraliuota, jautėsi labai blogai.

Duktė Aldona ir draugai, gyvenantys JAV, rūpinosi Stulginskio, Tonkūnais, siuntė vaistą, maisto ir.

Isaktyta juos paleisti, jie gali vykti kur panorės, tačiau jiems paraliuota, jautėsi labai blogai.

Duktė Aldona ir draugai, gyvenantys JAV, rūpinosi Stulginskio, Tonkūnais, siuntė vaistą, maisto ir.

Isaktyta juos paleisti, jie gali vykti kur panorės, tačiau jiems paraliuota, jautėsi labai blogai.

Duktė Aldona ir draug

Aleksandras Stulginskis Sibire

(Atkelta iš 2 psl.)

darbą, nepanorės, kad vairėse gaisautų³⁹. Sovietai – „šykstūs ir dideli gobšai“ tik su siaubu galejo išsiaužduoti buvusių tremtinių – prezidento ir jo žmonos kelionė į JAV. Stulginskiai laukė vaistų ir netrukus pranešė, jog tikisi galė gale iš Komijos išvykti į Lietuvą. 1956 m. spalio 8 d. laiške iš Sibiro Stulginskis rašo dukrai: „Pagalios mes jau renigiamės aplieisti šią šalį ir vykti pas Petrutės [turima galvoje Petronele Lastienė, geriausia nuo jaunystės laikų Onos Stulginskienės draugė] dėdės [Petrutės dėdėmis] Stulginskis vadino sovietinę valdžią, nes prieš karą Petronele Lastienė buvo kairiuoju pažiūrą, nepaisant to už Lietuvos laisvės memorandumą rašymą ir siuntimą į užsienį drauge su Petru Klimu, kanauninku Petru Rauda ir kitaip ji buvo sovietų nuteista iš ištremta į Sibirą. Taip, iš Petronele Lastienės prieškarinio kairumo pasišaipydamas – Stulginskis ir toliau laiškuose „Petrutės dėdėmis“ vadins sovietų Lietuvos administracija – A. E. J. Kalėdas tikimės šventi pas juos⁴⁰. Kelionei trukė tai, jog lapkritį upė dar nebuvo užsalus ir jokio persikėlimo per ją nebuvo, tad Stulginskiai tikejo išvykti gruodžio pradžioje ir per Kalėdų šventes būti Kaune pas Lastienę⁴¹. Stulginski labiausiai domino, ar Lietuvoje jam leis išdarbinti: „Nežinia ar pas P. dėdes gausiu darbu, jei neužgaučiau, tai žadėtoji parama, už kuria širdingai dėkoju, bus labai ir labai reikalinga. Gyventi mieste maloniu, bet didelės išlaidos, ypač sunku su butais. Pamatysimus⁴².

Tik 1956 m. gruodžio 19 d. Ona ir Aleksandras Stulginskiai pasiekė Kauną. „Keliunė mudvien sekėsi neblogiausiai. Senele [Oną Stulginskienę] stengimės tuo tarpi paguldyti liganinėn, gal kiek pagydys“, – parašys Stulginskis⁴³. Sunkūs išbandymai laukė jo į SSSR okupuotoje Lietuvos.

4. Namie?

Daugelis tremtinių ir politinių kalinių labai sunkiai grijo į Lietuvą, jų sugrižimas buvo ne mažiau skaudus už pačią tremtį. Per dešimtmeterį sovietai jau buvo sukūrė gerai dresiruota ir išmuštuota biurokratinė valdininkų tinklą. Valdininkai, bijodami atskomybės stengėsi ne pažeisti absurdiškų partijos komitetų instrukcijų. Kartais jie ir tyčia kankė, nepadėjo grįžantiems į tėvynę žmonėms. Tremtinių turta, kaip ir šiuo atveju Aleksandro Stulginskio, buvo seniai nacionalizuotas, nusavintas, išdalintas ar paprasčiausiai išvogtas, namai kitų žmonių užimti, apgyvendinti.

Tokiu likimu nepasisiskusi, niekas tokius skundus ir nebūtų klausęs. Jau Sibire Stulginskis abejojė, ar pavyskai kaip nors pradeti kita gyvenimo etapą. Parvykės suprato, kad niekai jo, buvusio Lietuvos prezidento, Kaune neregistruos, neleis apsigyventi mieste. Reikia aukščiausiu partiniu vadovu leidimo.

Toks vadovas Lietuvos buvo Antanas Sniečkus, LKP CK pirmasis sekretorius, senas komunistas, pogrindininkas, stalinistas, pasirasinėjęs nurodymus ištremti tūkstančius žmonių į Sibirą.

Sniečkus priėmė Stulginskį, pažadėjo leisti dirbtį žemės ūkyje ir net kažkam prasitarė, jog puiku, „kai buvęs buržuazinės respublikos prezidentas tarnaus tarybų valdžiai“.

Stulginskis sovietams tarnauti nesirengė, tačiau reikėjo rasti kampą, maistą, galu gale bent prisiregistruoti. Mieste apsigy-

Mykolas Karčiauskas

1941 TREMTIES KELIAS

beviltiškai tuksi tarytum širdis
vagonu ratai –
birželis tik baigias
atrodo kad jau
praejo metai

šiurpi azijatiška baimė duris
vagono seno
klebena
ir gilitinė veržias vidun
o Dieve mano!

jau niekas neklausia už ką nei kodėl
tyla lavonu
gyvi nebeturi
vilties nei kančios
jie buvę žmonės

visam begaliniam kely
sargyba stovi
dejavimus geria
kaip tulži kantri
už tokia šlove

suguldė kaip malkas senojo pašalėj
kampe vagono
lavonus dar gyvus
už sienų garsai
Vaškų vargonu

Krinčino varpu gegužinės pirmos
prije Viešmenėlio
dar motina žiūri
akim atmerktom
nors jau pamėlus

dar mato Ličiūnų malūno sparnus
žaroj vakarėj
tie rankų pajuodę
sausii stagarai
dar vakar aré

komunija jau paskutinė burnoj –
pro plyši oras
mirties ir gyvybės
klampiu saldumu
apraizgė voras –

neapykanta sielai žmogaus
jo meilės grožiui
skalda nudundėjus vagonams
nūnai
pražysta rožėm

kur baigiasi kelias? atrodo kad jau
praejo metai
beviltiškai tuksi tarytum širdis
vagonu ratai.

TEISAUS ŽMOGAUS LAIMĖS PSALMIŲ ŽODŽIAI. III

... nekaltą
ir teisu
ugnis prisimins
ir užgesus

... iš panagių kraujas
tebus tik rasa
po šimtmecių rainių miškeliuos

... netekę
net laimės numirti
idėjomis ir budeliams žiūrint
aukoms į akis

... ir Dievas
jau paslėpt veidą
kraugo drabužiuos

... pirmagimius savo
gimtinės
tautos
priglaudus
giesmė ašaraja
ir atveria
upė rūstybės.

SAKALO GŪŽTA GIRIOJE TIES VALKININKAIS

1

Sakalo gūžtoje auga vaikai
samanos kvepiancios grybų drégme
menkas tas būstas ir jis palikai
skridamas atispindėsi upės dugne

broli iš sakalo gūžtos prastos
girios tankynėj maskolių laikais
žemėj rekrūtų prie Merkio brastos
kvepia vidudienio pušys sakais

kapas prie senvagės nepriskelis
žuvęs ar miręs – akmuo ant akių
sakalas skrenda virš miško obels –
broli iš sakalo gūžtos šaukiai

sakalo tie linažiedžiai vaikai
bailūs nuo žemės atskirt negali
menkas tas būstas ir saujoj laikai
sauja – bedugnė klaidi ir gili

sakalo balsas virš girios aidus
eisi palikęs namus ir laikus
pėdą atspėsi žygį pradus –
ko tas akmuo ant akių tokis sunkus?

2

Sakalo gūžta suradės miške
niekur jau brolių kapų neradau
neatsilieps jau laiške ar sapne
samanas tartum marškonį ardaus

gailiū šilojų kvapai saknimiš
rausias iš žemės matintą krauju –
tamša matau užmarštis akmis
žiūrinčiom iš uogienou naujų

sakalas skrenda ir kviečia tolyn
samanos lieka tarytum žaizda
žuvusių širdys gilyn ir gilyn –
nieks nepaliess jų daugiau niekada

galva užvertęs į dangų žvelgiu
pušys išauge paminklai aukštai:
eina po karo jau kirsti rugiu
broliai prieš karą vagoj užversti

sakalo gūžtoje brolių kapų
niekas jau niekas neradas niekada

peržegnos krentančiu medžio lapu
žemę rudo...

Prisidengs juo žaizda.

KRAUJO DIRVA. III

MŪSU SIDABRAS – krauko dirva
piktžolės auga ten kur praejom –
pirkė – pardave – pirkė – purve
veida regėjo

eina karalius puodžiaus kieme
kruvinos šukės buvusios žemės
moka už krauju – krauko dirva
kapinių kraštas ateivui – semia

sejai rugstę – sakmė seku:
paėmei trišedėmti sidabriniai
iš izraelio žemės vaikų
savo arynej –

išsiderėję žudo visus
ieško sidabro mūsų šventyklų:
jo ten nėral tas balas žviesus –
ledas ar stiklas

dūžta vitražuose sakinių
kruvinos šukės buvusios žemės
vėl nuo šeštos iki devintos
kapinių tamša semiam

nieko nėra tučia ta anga
niekas išdavęs nepriskelė –
MŪSU SIDABRAS – krauko alga
mirusio vėlei.

VARDAN TOS...

Manęs neisvež
mane jau atvež
iš tų pačių
sajanų ar igarku –
ne pirmas riksma
veržės iš krūtinės
bet neapykanta
gimtajam speigui –
speige gimiau
ir speigas man akis atverė
lig šiol jaučiu
ta speiga širdyje ir baimę
ant upės kranto rymančių lietuvių kryžių –
o likę išalo ir skausmo žemėj bendraamžiai
lietuvių gime sibire
aš jūsų igaliotasis pasiuntintys
tėvų gimtinėje
akistatoj

tiesos teisme –
ir jums kalbu
išnykstančių kapų tamson
iš Lietuvos galūksnių –
yra ta Lietuva
kuri mums išciose sapnavos
yra ta motinų daina
yra piliakalnių šviesa
akių spalva nušvitus
yra yra yra!..

o visa kita buvo buvo buvol!..
tenai speige
pažemintų gimtinėj
tačiau sakau
jei motinos išdriso tremtyje
gimdyti mus
mes buvome išaukštinti
ju mintyse –
svajonėse
varguose
nes tokios džiaugsmo upės liejosi
iš varganų krūtų
jog ir dabar suprasti negaliu
aprępti negaliu
kokia stiprybė – geismas Lietuvos
dainavo – vardin tos
ir gimdė – vardin tos
Lietuvos

o tie
kurie švariai rankas jau nusiplovė
o tie
ištrėmę motinas gimdyti
iš sibirus –
gynėjai
revoliucinio judėjimo dalyviai
visuomenės ir partijos veikėjai
pogrindininkai
aktyvistai

vardais ir titulais išsidabinę
Lietuvai atneše genocida –
Stalino saulę –
daugiau išmanantys apie brucelioze
negu apie tautos kančias
apgynę žolę pakelj
o leidę trypti ir niekint žmogu...
manęs neisvež
mane jau atvež tėvai ant savo rankų

išplėše iš pragaro
vadinamo ateitimi
išsagojė kaip šventaji paveikslą
iš krikštasuolės

prisiminimą tėviškės dangaus
apyaubrių skaidrumą –
pažeminti pažemintų gimtinėj
pažeminti Tėvynėj Lietuvos

išlikome

nes mus pagimdė motinos
iš visos stiprybės Lietuvos –
vardan tos...

TEISAUS ŽMOGAUS LAIMĖS PSALMIŲ ŽODŽIAI. II

Neslėpk
nuo manęs
savo veido
aš noriu matyti ir siela –
ateinantys tavo taku
prie vienišo ažuolo verkia
atminę nutilusių ašarų
senųjų paveikslų veiduose

kai mūsų trémėjai
mums liepia
negrižti daugiau niekados
pamiršti tą dieną
kai žlugo

Elvyros Kraujo dirvos iliustracija Mykolo Karčiausko naujiausias elCbretių rinkiniui „Kraujo dirva“ (Vilnius: Vaga, 1993)

šventovę
tėvų pastatyta
ant grumsto
šviesio pakelj
kas gieda savižudžiu žemėj
tegu neišgars savo žodžiu –
nekaltai krauja pasmerkė
gyvębe nuteisti ateina
teisiųjų gynėjai neturi
jau nieko
paveldėti žemėj –
teisynas jū
paslepė veidus
ir puslapiai knygų
balti ir tušti
tremties
visą kelia dar saugo
kaip lūpose tūpstantį šauksmą
išalę mūsų upeliai –
venos
per
sibira.

TYLUVA

Stoviu tylus
prie vandenų:
jau atėjau
ar išeinu?
meldu malda
iš gilumos –
rodos išplauks
balsas mamos
tėvo vargu
raukšlės kaktą –
lyg ežerai
šviečiai kalbaj
žodžiai šventi
ir sesuvos
juokas skaidrus
iš tyluos –
jie ten visi
mūsų kartoms
rankoms sunku
taip sunertos
amžių gelmęj –
raibsta bangom
ežeras vėl
lyg apkalboms
galo néra
mūsų laikus –
kai dar išverks
žemė balsu –
iš paslapties –
skaudžiai balsiu
prie vandenų
kur palikta
mūsų vaikų
žičiai vieta
jau atėjau
ar išeinu? –
stoviu tylus
prie vandenų.

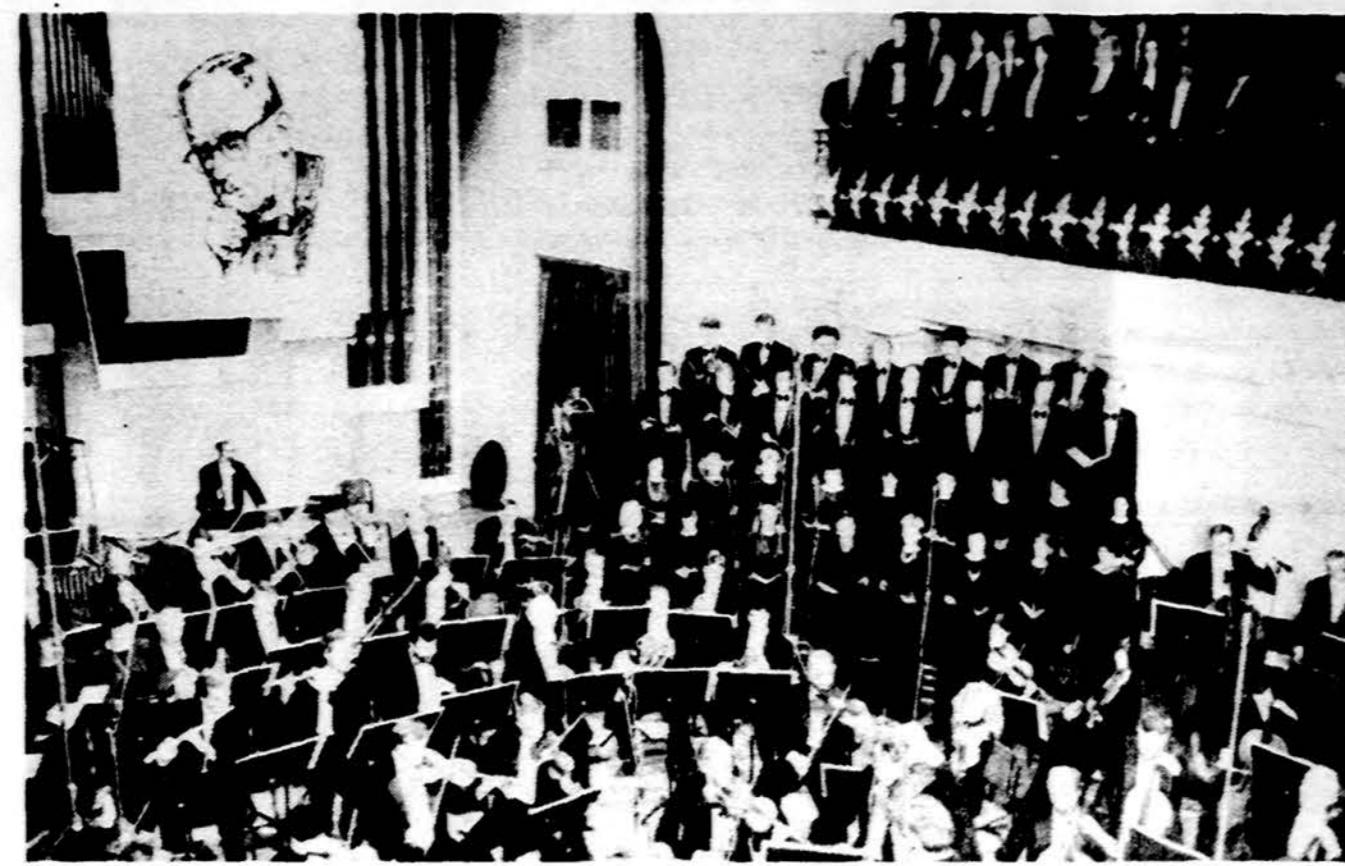
Kompozitoriaus Vlado Jakubėno minėjimai Lietuvoje

Vlado Jakubėno 90-metis Lietuvoje praturtino mūsų visuomenę ne tik šio kompozitoriaus muzika (ivyko keturi renginiai-koncertai), bet pasitarnavo ir jo asmenybės bei kūrybos pažinimui. Visą savaitę (gegužės 9-15 dienomis) eterijoje ir TV laidose visuomenė buvo ragnama atslankyt iš eisinių muziko Vlado Jakubėno pagerbimo šventė. Reikia dekoti mūsų ELTA' ir kitoms informacijos kanalams, kurie taip pareigingai dirbo.

Savaitę prieš renginių pradžią spaudoje (*Lietuvos rytas*, *Lietuvos aide*, *Kauno dienėje*, *Birželio žodyje*) pasirodė straipsniai apie Vlado Jakubėnį. Autoriai: muzikologai Algimantas Kalinauskas, Rūta Gaidamavičiūtė, Janina Gudavičiūtė plėtai paraše, o radio valandėlė „Tautiečių balsai“ (gegužės 14 dieną) ir vėl buvo skirta vien tik Vladui Jakubėnui (laidos autorius ir vedėjas – muzikologas Vaclovas Juodupis).

Renginiai (Vilniuje-Kaune-Biržuose) sudominėjo Vlado Jakubėno asmenybė mūsų visuomenę nuo parodos atidarymo (gegužės 9 diena) Martyno Mažvydo bibliotekoje, kurios muzikos skyrius darbuotoja Kristina Šernaitė parengė labai gausią turininką eksponiciją apie šį kompozitorių. Parodos atidarymė dalyvavo daug senosios kartos atstovų, kuriems Vlado Jakubėno vardas nesvetinamas dar nuo jaunystės. Buvo ir jaunu žmogų, kurie iš šios parodos gaile gerai susipažinti su kompozitoriaus biografija, kūryba, žurnalistiniu darbu.

Parodoje buvo ir nauji leidiniai, Lietuvoje išleisti 1993-1994 metais: Vlado Jakubėno harmonizotu evangelikų giesmių rinkinys *Jėzau, Tu mano gyvibė* (1993) ir naujas rinkinys chorams *Už jūrų mariu* (1994). Dėmesi patraukė eksponuota Vlado Jakubėno baletu „Vaivais juosta“ nauja redakcija ir instrumentacija (kompozitoriaus Jurgio Juozapaitės darbas iš prieškarinio klavyro) su baletu artisto Jono Katakinio libretu. Parodos atidarymą papildė muzikologas, dirigento Algimanto Kalinausko

Nacionalinės filharmonijos salėje, Vilniuje, buvo atliekami Vlado Jakubėno simfoniniai kūriniai ir kantata „Mano pasaulis“.

Martyno Mažvydo bibliotekoje vyko paroda apie Vlado Jakubėnį. Nuotraukoje: organizacijos komiteto pirmininkas prof. V. Laurušas, prof. Jonas Nabažas ir muzikologe dr. Ona Narbutienė.

išsamus pranešimas, o parodos atidarymo pabaigoje buvo pasikelbtas, kad Vlado Jakubėno varde premija už 1993 metu muzikologinius darbus skiriama Vaclovui Juodupuisi.

Martyno Mažvydo bibliotekos vadovybė pareiškė norą išsigiti

nauju Vlado Jakubėno gaidu leidiniu, knygą (straipsniu ir recenziju) ir svarbiausia – plokšteliu bei išrašu su V. Jakubėno muzika. Vlado Jakubėno draugija ir toliau bendradarbiaus su Lietuvos kultūros židiniu – Nacionaline Martyno Mažvydo

biblioteka ir Vlado Jakubėno gimimo šimtmeciu jau dabar platiu gausinti turimą eksponatų fonda.

Irena Skomskienė
Vlado Jakubėno draugijos
Lietuvos skyriaus vedėja

visiems laiškuiuose dukrai Aldonai.

Birželio 19 dieną Anykščiuose rytiniam posėdžiui paskaita skaitė Leonidas Donskis – „Postkomunistas ir prastu tradicijų tasaibartinėje Lietuvos kultūros politikoje“. Toliau bus rodomi dokumentiniai videofilmai, Punktuko instaliacijos, bus atsišeivinama per pietus.

Santaros-Šviesos suvažiavimo Lemont'e programa bus pranešta vėliau. Bet jau dabar šiai suvažiavimui daliai galima registruotis ir papildomu informaciju gauti pas Mariją Paskevičiūne, 306 55th Place, Downers Grove, Illinois 60516. Telefonas (708)852-3887.

Poezijos pavasario 1994 šventės dalyvius Vilniuje priėmė prezidentas Algirdas Brazauskas. Susitikime dalyvavo šventės svečiai – rašytojai iš Austrijos, Prancūzijos, Ispanijos, Olandijos, Švedijos, Slovėnijos, Danijos, Estijos, Suomijos ir Vokietijos, grupė lietuvių poetų, Lietuvos rašytojų sąjungos vadovai. Pašveikinės susirinkusios, Prezidentas pasidžiaugė, kad nepaišiant didelių permanentų valstybėje, išsaugota viena gražiausiai ne tik poezijos, bet ir apskritai meno tradicijai – Siemet „Poezijos pavasario“ surengtas jau trisdešimtji karta.

Tuo pat metu iš laiškuo aiskėjo, jog Stulginskis buvo pradėtas raginti rašyti atsiminimus. Tai ji labai slegė, kadangi tie atsiminimai galėjo būti „papildyti“ ir pateikti spaudoje labai tendencingai. Tai jis dukrai taip aprašo: „Gal prisimeni savo pažįstamų Ugnėlės [Karvelytės – A. E.] krikštatevį [t. y. Stulginskį – A. E.], jis dabar dirba pas Auklėtojos [Petronėlės Lasišienė – A. E.] dėde [sovietų Lietuvos valdžia – A. E.], tas dėde nelab jo mėgsta ir noretų juo nusirkstyti, reikalauja iš jo dalyku, kurie ne visai suderinami su garbe ir sažine. Aš jo nelab mėgstu, nes jis taip geras ožys, bet tučia jo“. Kitame laiške dar atvirių: „Iš manęs kart-kartėmis ir dabar reikalavo rašyti atsiminimus ir apie mano papedininką iš paskutinių laikų [Antaną Smetoną – A. E.]. Viena – aš ir laiko neturiu, antra – seni dalykai, viska užmiršau, o trečia – vieną parašysiu, nepajégxi prižiūrėti, kitaip atspausdins – aš taip ir neskubu“. – rašė Stulginskis. Atsiminimus rašyti reikalavo kelis metus. „Nors per vieną laiką išlaikau tam tikrą orumą, kurio ir dabar stengiuosi laikytis, bet tai daug kainuoja, vis norima ištrauktis į balą“¹⁰.

Aleksandras Stulginskis Sibire

(Atkelta iš 3 psl.)

venti vertė ir Onos Stulginskienės sveikiatos būklė. Jai nuolat reikėjo medicininės pagalbos. Taigi reikėjo kaip norai išsilaikyti Kaune. 1957 m. kovo 15 d. Stulginskis laiške šykščiai užsimena dukrai – „Aleksandru via dar nesiseka su išdarbinimui. Petrutės dedės noreč, kad vyktu provincijon dirbtį, bet jam tatai nelabai patogu, kadangi turi sergančią žmoną“, – rašo jis apie save, lyg apie pažįstamą asmeninę.

Tik 1957 m. balandžio 10 d. Stulginskis pagaliau buvo išdarbintas Vytenės sodininkystės daržininkystės bandymų stotyje vyresniuoju darbininku³, šiltinamye augino inspektines daržoves. Po mėnesio buvo perkeltas į vyresniojo mokslo bendarbaboriai pareigas (nuo gegužės 1 dienos)⁴.

Balandžio 9 d. Stulginskis rašė, jog teks dirbti šiltinamye, kuris labai didelis, beveik 0.1 ha ploto. „Daugiausia auginame agurkus ir pomidorus, atliekama taip pat kai kurie bandymai. Darbo laikas 8 val., o seštadieniais 6 val. Beje, jei Tau nesunku, surask man platų vadovėlių anglų kalba apie šiltinamius ir išvairių augalų auginimą šiltinamiuose, ypačingai pominodur ir agurki“, – rašys dukrai⁵.

1 darbu važiuodavo autobusu. Labiausiai vargino gyvenimo salgyos. „Kambariuką mes turim 2.5 x 2.5 metro didumo. Talpinamės. Blogiausia, kad man tenka 12 val. būti ne name [...] Sugrižtu visgi pavargės. Pernai, rodos, mažiau teparvadavau. Gal čia senatvė atsiliepia? [...] Turime nusipirkimė sofą senelių geluti, o aš gulin sudedamą lovutę. G. [Gesė Stulginskaitė-Čečirienė, Aleksandro Stulginskio vyriausiojo brolio dukte – A. E.] paskolinio staliuką, kėdę – tai ir visi mūsų baldai“, – rašys Stulginskis dukrai Aldonai⁶. Erdvesnis buvo negalėjo rasti visą žiemą. „Sudedamą lovutę aš karališkai miegu, gaili tik kad vis per mažą teturiu laiko išsimiegoti“⁷.

Labiausiai vargino sovietų suvalgotos prisiregistravimo sistemos, kuri ji kamavo kelis metus. Apie tai liudija subtilios užuminos laiškose dukrai Aldonai: „Kaip tuo girdėti senelio nautoja [t. y. paties Stulginskio – A. E.] buvo pasigadinusi, kadangi jis daug sunkumų turėjo su prisiregistravimu – reikalaus teisėsi puše metu, buvo net kitur išvykęs gyventi“⁸.

Tuo pat metu iš laiškuo aiskėjo, jog Stulginskis buvo pradėtas raginti rašyti atsiminimus. Tai ji labai slegė, kadangi tie atsiminimai galėjo būti „papildyti“ ir pateikti spaudoje labai tendencingai. Tai jis dukrai taip aprašo: „Gal prisimeni savo pažįstamų Ugnėlės [Karvelytės – A. E.] krikštatevį [t. y. Stulginskį – A. E.], jis dabar dirba pas Auklėtojos [Petronėlės Lasišienė – A. E.] dėde [sovietų Lietuvos valdžia – A. E.], tas dėde nelab jo mėgsta ir noretų juo nusirkstyti, reikalauja iš jo dalyku, kurie ne visai suderinami su garbe ir sažine. Aš jo nelab mėgstu, nes jis taip geras ožys, bet tučia jo“. Kitame laiške dar atvirių: „Iš manęs kart-kartėmis ir dabar reikalavo rašyti atsiminimus ir apie mano papelininką iš paskutinių laikų [Antaną Smetoną – A. E.]. Viena – aš ir laiko neturiu, antra – seni dalykai, viska užmiršau, o trečia – vieną parašysiu, nepajégxi prižiūrėti, kitaip atspausdins – aš taip ir neskubu“. – rašė Stulginskis. Atsiminimus rašyti reikalavo kelis metus. „Nors per vieną laiką išlaikau tam tikrą orumą, kurio ir dabar stengiuosi laikytis, bet tai daug kainuoja, vis norima ištrauktis į balą“¹⁰.

Slapst Stulginskis parėč atsiminimus. Jie baigiasi maždaug

30 LTSR KGB archyvas... T. 5. L. 107.

31 Ten pat. L. 130.

32 OSSO posėdžio 1952 m. vasario 27 d. protokolo Nr. 14 išrašas. Ten pat. L. 131.

33 Juozas Urblys, Atsiminimai... P. 127.

34 D. Kudžiaitė. Kančioje sužiusti nemarumo žvaigždė. Šeptynys, 1989, Nr. 16. Pp. 20-21.

35 Ten pat. P. 22.

36 LTSR KGB archyvas... T. 5. L. 162-164.

37 Ten pat. L. 165-171.

38 Aleksandro Stulginskio 1956 m. gegužės 15 d. laiškas dukrai Aldonai Juozevičiui į JAV. Tėvynės sargas, 1985, Nr. 160). P. 50.

39 ASDK.

40 Ten pat.

41 Aleksandro Stulginskio 1956 m. lapkričio 4 d. laiškas dukrai Aldonai, ASDK. Tėvynės sargas, 1985, Nr. 1. Pp. 50-51.

42 Tėvynės sargas, 1985, Nr. 1. P. 51.

43 Ten pat. 1956 m. gruodžio 28 d. laiškas dukrai.

4. Namie?

1 J. Bauzys. Prezidento pensija... septyni rubliai. Tiesa, 1990 m. vasario 16 d.

2 Aleksandro Stulginskio laiškas dukrai... ASDK.

3 Irašas Aleksandro Stulginskio darbo knygelėje (fotokopija). LTSCA.

4 Ten pat.

5 Aleksandro Stulginskio laiškas dukrai. ASDK.

6 Tėvynės sargas, 1985, Nr. 160). P. 51.

7 Aleksandro Stulginskio 1957 m. birželio 24 d. laiškai dukrai Aldonai. ASDK.

8 Aleksandro Stulginskio 1958 m. balandžio 6 d. laiškas. ASDK.

9 Aleksandro Stulginskio 1960 m. sausio 16 d. laiškas... Ten pat.

10 Tėvynės sargas, 1985, Nr. 1. P. 54.

11 Aleksandras Stulginskis, Atsiminimai... p. 295.

Laiškai redakcijai

Šių metų birželio 11 dienos *Draugo* kultūriname priede buvo idomus Alfonso Eindito straipsnis „Aleksandras Stulginskis Sibiro lageryje“. Ten po Lietuvos Krikštionių demokratų partijos Steigiamojo Seimo frakcijos prezidiumo nuotrauka yra netiksliai parašyta vienintelės ten esančios moters pavidare. Turi būti: mokytoja Salomėja Stakauskaitė, Steigiamojo Seimo tos frakcijos sekretorė. Ji buvo labai šviečiantė mokytoja, apie kuria žinėlė yra *Lietuvių enciklopedijoje*, 28-ame tomo.

Ona Račiūnaitė
Chicago, Illinois

Aleksandras Macijauskas

Turgų Nr. 138, 1974

Inicitorų grupė, susirinkusi Algimanto Kezio Galerijoje gegužės 19 diena aptarti leidžiamą knygą „Amerikos lietuvių dailininkai ir jų kūryba“: pirmoje eileje (iš kairės) – Algimantas Kezys, Karlių Vaikute, Arvydas Renekis,

Juozas Mieliulis, Nora Ausriene, Danas Lapkus, Petras Blekys, antroje eileje – Rokas Zubovas, Sonata Zubovienė, Remigantas Tamošaitis, Rimantas Dichavičius, Aušra Gilebutė, Sigita Daukša, Loreta Renekienė.

Santaros-Šviesos suvažiavimas Lietuvoje ir JAV

Šiemetinis Santaros-Šviesos suvažiavimas, sudarytas iš dviejų dalii, vyks dviejose vietose: pirmoji dalis – birželio 16-19 d. Vilniuje ir Anykščiuose, antroji dalis – rugpjūčio 8-11 d. Lemont, Illinois.

Suvažiavimo Lietuvoje programma yra tokia:

Birželio 16 diena Vilniuje, Vilniaus universiteto Teatro salėje, rytinis posėdis skirtas temai „Kultūra ir politika šiandieninėje Lietuvoje“. Paskaitas skaito Vytutas Kavolis – „Ivaizdžiai ir problemas dabartinių kultūros buodzių“, Aleksandras Štromas – „Lietuvos ekonominė politika ir Lietuvos visuomeninės santarkos raida bei perspektyvos“, Alg